

АКАДЕМИЯТА – ГРАДЪТ НА РАЗУМА

ВЕСЕЛИН ДАФОВ

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

vhdafov@phls.uni-sofia.bg

ACADEMIA – THE CITY OF MIND

VESELIN DAFOV

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Abstract

It is the idea of academic itself (becoming of academic through out of non-academic) discussed in this text. It is my hope it will help holding directions and perspectives to deal with the complex issues the contemporary academic (scientific, humanitarian, artistic) faces every day. The intention here is to establish the particularity of the academic in relation to the ethical and ethics. The "science of proof" (according to Aristotle, First and Second Analytics - *Analytica Priora* and *Analytica Posteriora*) and its improvement is indicated as fundamental to both the academic in general and everything related to its existence. The idea of "proof", although it finds one of its manifestations in a formalized form, has its existence in the building of a community based on reason, which can go beyond the given (in fact) forms and objects. It is claimed that what is the being of the proof, it is the same that is the being of the academy. If the proof is formal, the academy (the academic community) will be formalistic one; if the proof is [only] analytical - then the academy will also be [only] analytical one; etc. A horizon of "proof" and the academic is proposed, which includes creation, creativity and design. The leading challenges facing this new horizon of the intellectual subjectivity are indicated.

Keywords: ontology, academicity, proof/evidence, civic education

Доказателството и ставането на академичното

В текста[1] предлагам едно онтологично изясняване на самото академично, ставане на академичното из не-академичното. Надеждата е, че по този начин ще се удържи посоката и гледната точка в сложните ситуации, които възникват пред съвременното академично (научно, хуманитарно, артистично). Идеята е по този начин да се установи особеното на академичното по отношение на етическото и етиката.

Обосновавам тезата, че "науката за доказателството" (по Аристотел, Първа и Втора

Ethical Studies (ISSN 2534-8434), Vol. 9 (2), 2024

аналитика) и нейното развитие, освен че са основополагащи изобщо за академичното, задава и моментите на етическото в неговото битие. "Доказателството", макар и да намира една от своите прояви във формализиран вид, има своето битие изобщо в изграждането на общност основана на разума, който може да отива и отвъд наличните форми и обекти. Може да се каже така - каквото е битието на доказателствата, такова е битието на академията. Ако доказателствата са формални, то и академията ще е формална; ако доказателствата са [само] аналитични – то и академията ще е [само] аналитична; и т.н.

В края ще предложа обсъждане на "доказателството" и оттам на академичното, което включва и етика на създаването, творчеството и проектирането, като отличаваща се от етиката на установяването и изследването. Посочват се водещите предизвикателства пред този нов хоризонт пред разумната субектност.

Позволете ми да посоча една банална констатация – тази за бурното, бързо, интензивно, екстензивно, и т.н. развитие на академичните изследвания и познанието изобщо. Естествено е това развитие да не може да бъде догонвано лесно от формалните и институционализираните форми на общностен академичен живот. Всекидневно се изправяме пред нови ситуации в живота на академичните общности и законовите и нормативните актове (и документите изработени в тази връзка) се опитват да следват актуалните теми (и понякога – проблеми), но изостават с все повече и повече. В този смисъл, макар и ролята на етиката и етическото в академичния живот винаги да е имала огромна за качеството и определеността на академичната общност роля, то днес сякаш тази роля се отнася вече до самото битие, до самото съществуване на академичното – именно поради отбелязаната вече невъзможност на законовото, нормативното и документалното да отразяват адекватно измененията в обществото на знанието. Все по-често именно академичната етика остава единствения гарант за битието на самото академично. Ето защо организаторите на XX Национална конференция по етика на тема „Академична етика“ заслужават най-големи благодарности и поздравления за поставянето на темата за обсъждане. От отговорите на поставените в тази връзка въпроси ще зависи жизнеността и определеността на самото академично – дали изобщо ще живее и като какво точно ще живее? Каква ще бъде академичната общност? Обслужваща,

служеща, подкрепяща, доказваща, търсеща, откриваща, твореща, създаваща, печелеща, губеща и т.н.

Доказваща общност и гражданския етос на академията

Тук директно се ангажирам с тезата, че особеното на академичната етика, като вид професионална етика[2], като етика на определена общност от хора зависи пряко от това как ще бъде разбирано самото академично. Спецификите, с които това етическо функционира и отликите спрямо другите професионални етики, очевидно ще получават своята определеност от отликите на тази общност от другите. Онтологичните основания на академична общност са същите тези, на които се основава и етиката (но и правото, икономиката, образованието, политиката и т.н.) на тази общност, но взета в достойнството си на именно академична.

И така, това особено стои, казано накратко, в следното изискване: в работата си по изследване, търсене, намиране, изобретяване, създаване, творене, преподаване, обучение и т.н., моментът на всеобщност да се получава от специална грижа към процедурата за свободното и разумно присъединяване към постигнатото на всеки един възможен разум. И това именно е доказателството - то е това, което отличава академичното от не-академичното. А от науката за доказателството се тъкат нишките, от които се изгражда общността (органиката) на самото академично, не просто като общност, а общност на свободни жители в царството на знанието, в което царство обаче вече няма нито царски, нито робски пътища. Именно и затова то престава да бъде просто царство-господарство (с поданици), а става град, в който свободни граждани (а не просто жители, или население), всеки със своята разумност, но всички заедно, строят създанието на своето обособено τέχνη – било на аритметика, музика, астрономия, граматика или друго.

Интелектуалното постижение, което прави възможно битието на такава академична (която е винаги гражданска) общност е изобретяването на науката за доказателството, така както това за пръв път прави Аристотел в „Първа Аналитика“ и по-специално - „Втора аналитика“.

Доказателството, правено със знанието (науката) за доказателство, позволява изобщо отличаването на академиите, лицееите, научните школи, университетите от

всички други съзидателни, творчески, религиозни, културни, и изобщо отнасящи се до битието на знанието, общности[3]. Общността изградена на основата на доказващото се знание е тази общност, която *преставя да е* в битието на *особеното* на разумността, а *преминава* в момента на *всеобщност* и става за всеки един възможен разум, за всяко едно мислещо същество, за всяка една интелектуална субектност. Както ще стане дума и по-сетне в текста, доказателствата могат да бъдат на различни нива на смисъла и мисленето – от сетивна интелигентност, през разсъдъчно опазване на тъждеството, до диалектичността на разума. Но това просто показва, че академичното, и следователно и етическото, могат да добиват различни особености в различните академични общности, според това през каква доказателственост се конституира общността.

Но главната идея, мотото на етическото в академичните общности винаги е била и ще бъде: „Докажи! Доказвай! За каквото може да се прави доказателство за него трябва да се направи доказателство“. Академичната етика е етика на доказващата общност; на гражданите, които от своя собствен разум възприемат, усвояват, преподават, образоват други свободни граждани.

Уязвимост на доказващата общност

От идеята за доказателство могат да бъдат изведени и повечето, ако не и всички проблеми[4], наранявания, недъзи и отпадания на академичното от неговото собствено достойнство – това на изграждането на всеобщност в знанието, основано на свободното постигане, изнамиране, създаване, сътворяване, проектиране на истинно знание, което намира своето битие като такова, само в доказателството, взето в неговото битие на действителното общностиране на иначе отделни разумности. Доказателството е науката за единяване на разумните, което единяване има за свое основание самия разум (бил той разсъдъчен или диалектичен), като това, което удържа противоположностите в действителността, включително и собствената действителност. Нараняването на доказателството е нараняване на собствено академичното в неговата специфика именно на академично. А иначе няма никакви съмнения, че нараняването на академичното може да става и през нараняване на общностното изобщо, но тогава няма да бъде собствено предмет на академичното, а по-общо: на общностното и би било валидно за всяка общност, а не само за академичната.

Доказването - интелектуалното основание на гражданите в Академия

Нека се вгледаме именно в *доказателството* като това, което прави възможна една общност на знаенето, основана не просто в изнамирането, постигането и дори създаването на знание, а в неговото споделяне, в изработването на знание, по такъв начин, че то да бъде всеобщо. Така бихме разбрали и защо академичното включва не само *scientiae*, но и хуманитарното и художествено-артистичното. При последните сякаш най-ярко личи разликата между академично и не-академично като валидна точно през идеята за доказателство. Нищо не пречи музиканти и художници да извършват своите постижения, без изобщо да им се налага да ги превръщат в академични постижения. Но в момента, в който се започне работа, начене се грижа за всеобщността на тези постижения, тогава по същество се преминава в науката за доказателството и академичното получава своето битие в царството на музикалното и/или художественото, или някое друго *τέχνη*.

Тема за доказващата наука е поставена от Аристотел така: „А под „доказателство“ аз разбирам научния силогизъм, като „научен“ за мен е онзи [силогизъм], посредством който и със самото това, че разполагаме с него, придобиваме знание. По такъв начин, ако знанието е това, което приехме, необходимо е доказващото знание да изхожда от предпоставки, които са истинни, първи, непосредствени, по-познати и да предшестват заключението, и които са причина за него, защото само по този начин началата се съдържат в доказателството на предмета. Действително силогизъм би могъл да се построи и без тях, но без тях доказателство не би се получило, защото резултатът няма да е знание.“ [5]

Така се поставят основите на научния етос, който отива отвъд формалните употреби на силогизмите, а в основата им стои грижата за самите начала. Ето как продължава Аристотел: „Ние обаче твърдим, че не всяко знание е доказващо, но знанието за непосредствените [предпоставки] не е по пътя на доказателството.“ [6] С това се казва, че във „Втора аналитика“ ще се обосновава доказателството и доказващата наука, като такова действие, поведение, етос, който се отнася до началата на доказването.

Става дума не просто за доказване, което е по пътя на „доказателството със силогизъм“, а за получаване на знание за първите начала, за пределите, които от своя страна се взимат като всеобщо познати и *признати*: „Очевидно това трябва да е така,

защото, ако е необходимо да се знаят първите [предпоставки], от които изхожда доказателството, и ако движението все някога спира на непосредствените [предпоставки], те с необходимост ще са недоказуеми. Ето това твърдим ние, а също и че [научното] знание не само съществува, но съществува някакво начало на знанието, благодарение на което ние постигаме [неговите] пределни [начала]“[7].

Интересен е коментарът на Тома от Аквино от „Изложение на Втора Аналитика“ (кн. 1, лекция 1, № 6) [8]: „И понеже не може да има сигурно съждение за следствията, освен чрез връщането към първи принципи (*prima principia*[9]– бел.моя), следователно и тази част се нарича Аналитика, т.е. ‘обръщаща се назад’ (*resolutoria*). Сигурността на съждението, която се добива чрез анализа, е: или само от самата форма на силогизма, и към това се отнася книга Първа аналитика, която е за силогизма като такъв. Или така също (освен от формата) и от материя, тъй като взема предпоставки, които са необходими и сами по себе си, и към това се отнася книга Втора аналитика, която е за демонстративния силогизъм.“ Заслужаващото внимание тук е наблюдението за „обръщането назад“, вглеждането към вече наличното и постигнатото в знанието, което винаги е било със статут на стандарт в академичното общуване.

Научността (истинността) на знанието във всяко *τέχνη* не се отнася до определеностите, които се постигат (защото такива могат да бъдат добити и получени във всяко една човешка и неакадемична дейност и познание – битово, занаятичско, религиозно, художествено, музикално, астролологическо и др.), а до момента на тяхната всеобщност и споделимост. Постигането на академичност и научност като духовни форми на разумност става именно през всеобщото, а неговото пропускане или пренебрегване всъщност е отпадане от същинска академичност и оставането при, най-добрия случай, форми на някакво особено общностно (частно) знание, така както то се намира в корпорациите, бизнеса, съсловие, гилдии, и др. При така изброените отсъствието на пълна откритост и достъп до началата води и до следните феномени, които могат и да служат за симптоми за накърнена или отпаднала академичност: ограничаване на достъпа не само до предпоставките и началата, но и до получените резултати; наличието на непублични практики на „посвещаване“, „наследяване“ на позиции и длъжности; властово (но и просто външно е достатъчно) отнасяне към общността и др.

Грижата за показването на ставането на самото знание, грижата за началата на познанието в науките, изкуствата и занаятите е грижата за самосътворяването и самосъздаването на човешкото познание. Академично е това знание, което знае, познава своето ставане и така се гарантира и всеобщия характер на това знание, като налично за всеки разумен. Така то се явява моментът на гражданствеността на разума [10] в градовете на науките, изкуствата и занаятите – както тези от тривиума и квадриума, но и всички друго от нови и по-стари времена.

Етиката на доказването

Показването на началата не може да стане по формални, силови или причинно-следствени начини. И ето тук е и мястото на философията като цяло да изиграе своята роля, и що се отнася до общностното живеене, това става най-вече през етиката, като това, в което институцията и субстанцията на духа все още нямат своето битие и тепърва им предстои да се опредметят в някакво правило, закон или друго. Именно заради това и етическото в случая се опредметява (погрешно би било да се каже - институционализира) в кодифицирането и кодексите [11]. Кодексите биват изразители във външното, през словото, на собствено вътрешния генезис, по който академичното се развива, расте, самоусеща и самосъздава.

Нека ползваме няколко примера от историята на философията и учеността изобщо. Фигурата на Талес (както и другите предсократици, като едни, едва ли не, самотници - въпреки, че около тях има „ученици“, то те биват все още повече случайни, отколкото включени в школи), който открива знание за космоса и за всичко, прави открития в математиката и астрономията, но не може да стори нищо повече от това да съобщи, да сподели какво е видял или чул (с очите си или с ума си – няма значение от гледна точка на доказателството). Така той остава винаги в единичността на постигнатото знание.

После идва фигурата на Сократ, при който в особеното, взето като група, като приятелска или ситуационна общност, постига знание, което все още остава в рамките на тези, които са наоколо и заедно са обхождали (дискутирали) темата. Това е знание в рамките на особеното. В това, което Сократ прави, моментът на всеобщност отсъства за сметка на особеното.

Питагор е този, който празнува не научаването на положението, че квадратът на хипотенузата на правоъгълния триъгълник е равен на сбора от квадратите на катетите, а доказателството за това. Така се празнува разликата между жреческата, писарската (египетската) геометрия и академичната (школската) геометрия. Едната и другата може и да твърдят (казват) едно и също, но първата го „знае“ през настояване и унаследяване (което значи, че само някои могат да го знаят), а втората го *знае* през доказателството (което означава, че всеки може да го знае). И последното е именно истинното знание – ἐπιστήμη.

Като преходен момент от особеното към всеобщото можем да вземем Платоновата Академия, където *всеки* може да дойде и да се учи – и с това се осъществява грижата за всеобщността на знанието, което ще се търси и преподава там. И тук идва онзи анекдотичен момент, с който се бележи все още ставащия, но незавършен преход от особеното във всеобщото, - и това е изискването в Академията да влиза само *този, който знае геометрия*. Така Академията хем е за всеки, хем е за един особен всеки.

Едва за Ликея на Аристотел може да се каже, че е изграден по напълно всеобщ начин. Всеки разумен може да се присъедини. И именно през науката за доказателството се показва как е възможно да имаме всеобщо познание, всеобщност по отношение на знанието.

Етиката на Евклид – доказването в града (царството) на Геометрия.

Ако за конкретен пример за първото, изначалното, образцовото академично вземем „Елементи“ [12] на Евклид, ще видим практическото, а оттук и етическото, разгръщане на академичното. За Евклид се казва, че сякаш няма кой знае какви свои собствени математически постижения – не е открил теореми или решил никакви много сложни задачи. Такова казване е възможно само от една много техницизирана или наукометрична гледна точка. Защото Евклид по същество академизира математиката (аритметиката и геометрията). В изработването на книга, в която се грижи за всеобщността на геометричното се крие най-голямото достойнство на учения Евклид. Грижата за изграждането на един град, на един нетериториален полис, в който свободни граждани могат да работят всеки поотделно и въпреки това всички заедно. Грижата за този град минава през грижата за определенията, общите понятия (аксиомите), молбите-

искания (постулати) и предложения (а не задачи). Всяка стъпка, предложена ни от Евклид в „Елементи“, е стъпка с грижа към *всеки* един човек, *всеки* разумен. Истината в геометрията е истина тогава, когато е за всеки, а не само за някои или някой отделен.

Гореописаното е единственото поведение, в което е възможно учените да бъдат взимани в битието им на граждани, а не на господари, роби, царе, изпълнители, прислужници или служители. Свободни граждани, които именно от свобода познават, проумяват и признават постиженията на своите предшественици, и от автономността си създават, творят и се грижат за своите постижения. И това е идеята за гражданите, които не просто обитават своя град, а се грижат за него и му се радват. И няма по-голяма радост за тях да успеят да докажат и на другите това, което те самите вече знаят. Очевидна е алюзията с произведението на Августин Блажени „За Божия град“ [13], където от книга 11 насетне се говори за два града – човешкия и божествения – биват сравнявани и се обсъжда техния произход, история и съдба. Вторият град е този на вечните истини, в случая това са божествените истини. Но отвъд изповеданието тук, това което аз искам да подчертая е по отношение на разбирането за вечните истини, истинно знание, като тези истини, които са всевалидни и всеобщи за всеки един разум. Именно и това би бил градът на учените. И тук следва да се отбележи и институцията на ученето – академията, училището, университета - като тази, която прави разликата между цивилизовано и нецивилизовано [14].

Новостите в битието на доказателството и обновеното етическо

Какви могат да бъдат доказванията и доказателствата очевидно е много важен въпрос. Той намира своите онтологични основания в различните разбирания за битието и разумността. Разумното ще получава едно знание за наличното битие, друго за същностното битие, трето за субектното (живото, душевното, духовното) битие и от тези разлики произтичат и разликите в доказателството.

Едно би било доказателството в науката за „нещата, които са такива каквито са“ (по Аристотел), друго ще е доказателството за „откриващата“ и „плодоносната“ наука (по Бейкън [15] и Декарт [16]) или методология на научното развитие и откритие [17], трето ще е доказателството за трансценденталната и спекулативната наука, четвърто ще е доказателството за творещата и проектната наука (академия).

Каквито са доказателствата, такава е и академичната етика. Ако доказателствата ти се основават на наличното битие, то и етическото ще се основава на идеята за наличното като такова, каквото е и например няма да признава за постижение или резултат нещо, което излиза извън вече утвърдените положения. Ако доказателствата се основават на същностното битие, то ще се допуска разнообразие в подходите и предпоставките. Ако доказателствата се основават на субектното битие, то ще се допуска спекулативното, трансценденталното и проективното в мисленето и действието [18]. И тогава сме изправени пред етиката на спекулативното, на отиващото отвъд, на пораждащото действия и инициативи, на провокирането и т.н.

С какво би се занимавала такава академична етика? Например с отговорността, когато става ясно, че академията може да *провокира*. Искат се доказателства, че академията наистина провокира – което може да бъде само в добрия смисъл на думата като „повиква, извиква“, а не да „подмамва“, „подлъгва“ или „изкушава“ (които винаги са в не-доброто).

Същото важи и за академичната спекулацията – искат се доказателства, че от нея се пораядат нови смисли и нови реалности, получава се принадена стойност в знанието. Това би било една етика на спекулативното в академията, която се основава именно на доказателствата, които отиват отвъд наличното и даденото битие, а се отнасят до реалността на новостта и творчеството.

И последен пример – това важи и за академичния проект. Каква етика може да се направи по отношение на един проект? Какви доказателства могат да се дадат за действия, които целят постигането на нещо, което не просто още не е създадено/направено, но не се знае и дали може да се направи (защото в такъв случай това не би било проект, а просто производствен план). И какви последици ще има от създаването на това ново нещо, на този нов предмет, ново средство (ако става дума за научен проект), или какво ще породи пораяждането на тази нова субектност (ако става дума за художествен или хуманитарен проект)? Очевидно е, че в тези случаи академичната етика преминава в доказателства свързани с реалността не на това, което просто е налично, е, съществува; не и на това, което е в същността, употребата и функциите, а отива отвъд и преминава в битието на самопораяждането и самосъздаването.

Тази нова наука за доказателствата, свързани с откритията, творчеството, иновациите и проектното ще определи и темите и проблемите пред академичната етика.

В заключение казано: една би била етиката на академичното основано в науката за доказване на наличното битие, друга би била етиката на академичното, основана в доказване на същностното битие (на откритието, на изобретяването), трета би била етиката, основана в доказване на създаващото и творещото битие.

БЕЛЕЖКИ

[1] Този текст е основан на доклад, изнесен на XX Национална конференция по етика на тема „Академична етика“, проведена на 7 и 8 ноември 2024г. в СУ „Св. Климент Охридски“: https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/novini/kalendar/yubilejna_xh_nacional_na_konferenciya_po_etika_na_tema_akademichna_etika?fbclid=IwY2xjawGZdSVleHRuA2FlbQIxMAABNHU1nWoR42HJwe4iQIIXXJOMIFFpv2CkFrbLEe-Q0WdgLRn2gpW-a2s-sTQ_aem_4zDGWBkzHy1NYDrESoHng. За превръщането на доклада в текст в настоящия му вид дължа благодарност на г-н Иван Кирков, с когото имах възможност да обсъдя някои от тезите и който ми помогна за оформянето на някои от аргументите.

[2] Виж: Гурова, Л. *Науката в съвременния свят: основни характеристики*, в: сборник „Проблеми на академичната етика“, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, София 2024, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В.; стр. 87-101, и по-специално частта, в която се обсъжда *Науката като професия* на стр. 95-97; Драмалиева, В., *Професионализъм и интегритет в науката*, в: сборник „Проблеми на академичната етика“, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, София 2024, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В.; стр. 55-86 и по специално на стр. 57-59.

[3] Концентриран обзор на академичното и академизма, във връзка с темата за академичната етика виж в: Минева, Силвия, *Етика и академизъм: между традицията и съвременността*, в: сборник „Проблеми на академичната етика“, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, София 2024, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В.; стр. 11-53 и по специално на стр. 24-33, където се разглеждат академичната традиции от нейните начало до модерността и съвременността.

[4] Например такива са формите на принуда, свързани с:

- Техницизирането, финансирането, наукометричните инструменти – виж. Минева, Силвия, *Етика и академизъм: между традицията и съвременността*, в: сборник „Проблеми на академичната етика“, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, София 2024, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В.; стр. 11-53 и по специално частта *Библиометрия, технононаучност и технократични абсурди* на стр. 43-50; Сотирова, Д., *Етика на публикуването и научното израстване*, в: сборник „Проблеми на академичната етика“, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, София 2024, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В.; стр. 161-183;

- Също и с формите на намесата на властта и държавата, или пък на частни бизнес интереси (които обаче не стават обществени, а остават само частни или дори индивидуални). Виж: Сотирова, Д., *Университет, пазар, държава: идеални моменти и реални етически проблеми*, в: сборник „Проблеми на академичната етика“, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, София 2024, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В.; стр. 185-208.

- Също и научността и академичността на изследванията и свеждането на академичното и научното само и единствено до изследване: Кънева, В., *Нарушения и проблемни практики в научните изследвания*, в: сборник „Проблеми на академичната етика“, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, София 2024, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В.; стр. 103-118, където са посочени основните две групи така: 1/ Фабрикуване на данни, Фалшифициране на данни, Плагиатство; 2/ Проблемно авторство, съавторство и некоректно отразяване на приноси. Ако бъдат преценени от гледна точка на доказателството – първите се отнасят до допускането на неверни предпоставки и представяне за истина на нещо, което някой друг твърди; а вторите – до подмяна на субекта на познанието и заличаване на отговорността за познанието.

- Също и с формите на измами в публикационните действия – Тодоров, Д. *Академичното плагиатство и борбата с него*, в: сборник „Проблеми на академичната етика“, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, София 2024, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В.; стр. 119-138.

- Също и с формите на преподаване – Михайлов, Н., *Етика в преподавателската дейност. Етически стандарти в преподаването в университета*, в: сборник „Проблеми на академичната етика“, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, София 2024, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В.; стр. 139-160.

[5] Аристотел. Втора аналитика, 71b16-25. Цитира се по Аристотел - Съчинения в шест тома - том 1 - Органон - част 2, превод Иван Христов, изд. „Захарий Стоянов“, 2009.

[6] Пак там: 72b18-19.

[7] Пак там: 72b20-24.

[8] Цитира се по превод на Георги Петков на: Тома от Аквино. (79471) Изложение на Втора Аналитика, кн. 1, лекция 1, №. 6. В: *Philosophia* – електронно списание за философия и култура, бр.1, 2012. Текстът е достъпен онлайн на адрес: <https://philosophia-bg.com/archive/philosophia-1-2012/thomas-aquinas-posteriora-analytica-1-1/> ; (26.11.2024).

[9] [79471] *Expositio Posteriorum*, lib. 1, l. 1, n. 6, даден в: *Sancti Thomae de Aquino, Expositio libri Posteriorum Analyticorum, liber I, Corpus Thomisticum*. Текстът е достъпен онлайн на адрес: <http://www.corpusthomisticum.org/cpa1.html> ; (26.11.2024).

[10] Виж: Андонов, А. (2009). Образование и гражданско образование, стр. 146-158, в Андонов, А. (2009). *Философията и проблемите на духа*. София, УИ „Св. Климент Охридски“.

[11] Обзор и анализ на идеята за кодификация на етическото в академичните институции виж в: Миков, И., *Етически кодекси на академичните институции*, в: сборник „Проблеми на академичната етика“, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, София 2024, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В.; стр. 209-226.

[12] Евклид.(1972). *Елементи*, т. 1. София, Наука и изкуство.

[13] Августин. (2008). *За Божия град*, София, Захарий Стоянов, том втори, преводач Доротея Валентинова.

[14] За обосноваване на идеята за гражданското и гражданствеността (цивилизацията) в институцията на училището виж: Дафов, В. (2022). Гражданите и началата – В: *Гражданското образование днес - постижения и предизвикателства*, съст. Деница Хинкова, Евелина Иванова-Варджийска, Иван Кирков. София, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, 2022, стр.:124-136; стр. 134.

[15] Бейкън, Фр.(1976). *Нов органон*. София, Наука и изкуство.

[16] Декарт, Р. (1978). *Разсъждение за метода, Правила за ръководство на ума*. – В: Избрани философски произведения. София, Наука и изкуство; Декарт, Р. (1985). *Геометрия*. София, Наука и изкуство. Тук Декарт се заема с обсъждането на инструментите, с които може да се доказва и кое може да се използва за доказателство и кое – не. Декарт въвежда нови средства в геометрията, с което и приема за допустимо нов вид доказване. Т.е. – в града, в царството на геометрите вече са допустими и други действия, които преди това са били неприемливи – например коничните сечения и всякакви средства за изчертаване на линии от 2-ра и 3-та степен са били неприемливи и за тях наука не може да се прави. Същевременно и самият Декарт, въпреки цялото новаторство и смелост в геометрията сам не може да преодолее собствените си ограничения и етос, когато става дума за овладяване на т.нар. имажинерни числа.

[17] В по-нови времена чудесен пример за науката за доказателството и неговото инобитие (не-доказателството), свързани с откритието са: Lakatos, I., 1976; Лакатош, И., 1983, където чудесно е показана ролята на ставането и преставането на доказателството за математическото откривателство, взето обаче като решаване. Тук веднага идва и: Popper, K., 2004: 17-19, където се поставя въпроса за самоизобличаването (falsifiability) като критерий за демаркация на научното; Пойа, Д., 1971; Пойа, Д., 1968; Кун, Т., 1996; Файерабенд, П., 1996.

[18] Виж: Андонов, А., 2009; Дафов, В., 2018а; Дафов, В., 2018б; Рачева, Ц., 2005; Рачева, Ц., 2018.

ЛИТЕРАТУРА

Августин. (2008). *За Божия град, том втори*, София, Захарий Стоянов, преводач Доротея Валентинова.

Андонов, А. (2009). Образование и гражданско образование. – В: Андонов, А. (2009). *Философията и проблемите на духа*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 146-158.

Андонов, А. (2009). *Философията и проблемите на духа*. София, УИ „Св. Климент Охридски“.

Аристотел (2009). Втора аналитика.– В: Аристотел. *Съчинения в шест тома* - том 1 - Органон - част 2. София, Захарий Стоянов, превод Иван Христов.

Бейкън, Фр. (1976). Нов органон. София, Наука и изкуство.

Гурова, Л. (2024). Науката в съвременния свят: основни характеристики. – В: *Проблеми на академичната етика*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В., 87-101.

Дафов, В. (2018а). Онтологически проектории. София, Парадигма.

Дафов, В. (2018б). Ставания и направления. София, Парадигма.

Дафов, В. (2022). Гражданите и началата. – В: Гражданското образование днес - постижения и предизвикателства, съст. Деница Хинкова, Евелина Иванова-Варджийска, Иван Кирков. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2022, 124-136.

Декарт, Р. (1978). Разсъждение за метода. – В: *Избрани философски произведения*. София, Наука и изкуство.

Декарт, Р. (1978). Правила за ръководство на ума. – В: *Избрани философски произведения*. София, Наука и изкуство.

Декарт, Р. (1985). *Геометрия*. София, Наука и изкуство.

Драмалиева, В. (2024). Професионализъм и интегритет в науката. – В: *Проблеми на академичната етика*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В., 55-86.

Евклид. (1972). *Елементи*, т. 1. София, Наука и изкуство.

Кун, Т. (1996). *Структура на научните революции*, София, Петър Берон.

Кънева, В. (2024). Нарушения и проблемни практики в научните изследвания. – В: *Проблеми на академичната етика*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В., 103-118.

Лакатош, И. (1983). *Доказателства и опровержения*. София, Наука и изкуство.

Миков, И. (2024). Етически кодекси на академичните институции. – В: *Проблеми на академичната етика*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В., 209-226.

Минева, С. (2024). Етика и академизъм: между традицията и съвременността. – В: *Проблеми на академичната етика*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В., 11-53.

Михайлов, Н. (2024). Етика в преподавателската дейност. Етически стандарти в преподаването в университета. – В: *Проблеми на академичната етика*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В., 139-160;

Пойа, Д. (1968). *Математическото откритие*. София, Народна просвета.

Пойа, Д. (1971). *Как да се решава задача*. София, Народна просвета.

Рачева, Ц. (2005). Хегел и Хусерл. София, Парадигма.

Рачева, Ц. (2018). Към идеята за една онтология на предметността. София, Парадигма.

Сотирова, Д. (2024). Етика на публикуването и научното израстване. – В: *Проблеми на академичната етика*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В., 161-183.

Сотирова, Д. (2024). Университет, пазар, държава: идеални моменти и реални етически проблеми. – В: *Проблеми на академичната етика*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В., 185-208.

Тодоров, Д. (2024). Академичното плагиатство и борбата с него. – В: *Проблеми на академичната етика*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, съст. Минева, С., Тодоров, Д., Кънева, В., 119-138.

Тома от Аквино. (2012). Изложение на Втора Аналитика, кн. 1, лекция 1, превод Георги Петков. – В: *Philosophia* – електронно списание за философия и култура, бр.1, 2012. Текстът е достъпен онлайн на адрес: <https://philosophia-bg.com/archive/philosophia-1-2012/thomas-aquinas-posteriora-analytica-1-1/> ; (26.11.2024).

Файерабенд, П. (1996). *Против метода*, София, Наука и изкуство.

Lakatos, I. (1976). *Proofs and Refutations*. Cambridge, Cambridge University Press.

Popper, K. (2004). *The logic of scientific discovery*. Abingdon-on-Thames, Routledge classics.

Sancti Thomae de Aquino. *Expositio libri Posteriorum Analyticorum, liber I, Corpus Thomisticum*. Available at: <http://www.corpusthomisticum.org/cpa1.html> ; (26.11.2024).